

Spijkerharde oordelen

Kolonialisme en racisme. Een postkoloniale kroniek. Jan Breman (Amsterdam University Press, Amsterdam 2021), 404 blz., € 29,99

Wie tegenwoordig iets relativerends zegt of schrijft over een koloniale aangelegenheid behoort al snel tot de club van reactionairen. Dat is anders geweest. Toen Jan Breman in 1987 zijn studie over de onderdrukking en uitbuiting van koelies op Sumatra het licht deed zien, was hij de klokkenluider in het land van voornamelijk trotse geleerden. Wij hadden daar iets groots verricht en het geluid van Breman was anders: tegendraads en spijkerhard. Ontwikkelingssocioloog Breman bundelde veertien artikelen en introduceert ze met een stuk over zijn eigen achtergrond. Breman blijft Breman, zijn oordeel is nog steeds spijkerhard. Hoewel hij waardering uit voor de geschriften van anderen – waar hij kan, bouwt hij voort op wat historici te berde hebben gebracht – ontsnapt geen wetenschapper aan zijn kritiek. Of je nu Cees Fasseur, Henk Wesseling, Gert Oostindie, Piet Emmer, Remco Raben of Ulbe Bosma heet. Breman heeft altijd kanttekeningen, nuanceverschillen, of soms ronduit weerleggingen van wat de ander heeft geponeerd. En dat dan in fraaie volzinnen, geïllustreerd met wetenschappelijk verantwoord bewijs. Wat Breman betoogt, laat zich kort weergeven: het kolonialisme in Nederlands-Indië en in de Congo ging uit van witte superioriteit en nietsontziende uitbuiting van de lokale bevolking. Er was sprake van een systeem waarin alles ondergeschikt was aan winstmaximalisatie van het moederland, ook al deed men het voorkomen alsof daar het brengen van beschaving tegenover stond. Ook na de dekolonisatie is er sprake van racistisch beleid. Nederland heeft

het wingewest Indonesië verwoest en ontwricht achtergelaten, en heeft gebouwd op het geaccumuleerde rendement van eeuwenlange uitbuiting. Breman is onbarmhartig in het gebruik van citaten. Hijzelf noemt het 'rauw'. In een poging om zoveel mogelijk rubber te krijgen, toonden blanke meesters vormen van bezetenheid in de Congo waarbij beschrijvingen je onpasselijk maken. 'De galg wordt opgesteld. De koord is te hoog vastgemaakt. Ze tillen de nikker naar omhoog en doen hem een knoop om. De koord draait gedurende enkele ogenblikken, dan krak, het individu ligt te spartelen op de grond. Een schot in de nek en klaar is Kees.' En dat onder het mom van het brengen van beschaving. Breman heeft het over terreur en over een 'koloniaal schrikbewind'. Wat Breman ook aan toont, is dat het niet beter werd toen Leopold II, door schandalen gedwongen, Congo aan de Belgische staat moest overdragen. Noch werd het beter toen het cultuurstelsel in Indië ten grave werd gedragen. De rassenhaat bleef hetzelfde. De minachting voor de lokale cultuur bleef even groot. 'Racisme bleef de hoeksteen van het laatkoloniaal bestel. De "inlander" promoveerde van *Untermensch* tot medemens, nog steeds inferieur maar onder blanke leiding voor zedelijke en intellectuele leiding' (p. 182).

Breman trekt dit verder en laat niet na om de geschiedenis van zijn voorouders – arbeiders – hierin te betrekken. 'Het racisme waarop de koloniale verhouding gebaseerd was, deed sterk denken aan de denigrerende en discriminerende houding die de elite in het moederland had aangenomen jegens de werkende klasse. Zedelijke minderwaardigheid, lage intelligentie, gemis aan discipline, werkonwilligheid en nog meer van dit soort diskwalificaties, die aan het gedrag werden toegeschreven en de moraal van het proletariaat conditioneerden, maakten de lotsverbetering van deze onderklasse tot een al even hachelijke onderneming als de verhoging van het peil van welzijn en welvaart van de inlanders' (p. 185). *Kolonialisme en racisme* boeit van het begin tot bijna het einde. Twee (de twee kortste) van de veertien artikelen ogen gedateerd. Het betoog van Breman blijft echter meer dan overeind en houdt actualiteitswaarde voor de houding van de Nederlandse en Belgische staat tot Indonesië en Congo.

Ger Jan Onrust

Zoektocht naar een Canadese soldaat

H.W.R. was hier. Canada, Nederland, de Bevrijding en de zoektocht naar soldaat Harold Wilbert Roszell. *Ernst Arbouw* (Atlas Contact, Amsterdam 2021), 280 blz., € 21,99

Harold Wilbert Roszell uit Toronto is net zeventien wanneer hij zich in 1941 aanmeldt bij het leger. Omdat hij niet de vereiste leeftijd heeft, verandert hij zijn geboortedatum. Geen probleem blijktbaar. Een maand na D-day zet hij in Normandië voet aan wal. Vervolgens rukt hij met de tweede Canadese